

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Ойын әрекетінің баланың мінез-құлқына әсері

ЖАРИЯЛАНДЫ
13.02.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187170/>**Тоххожаева Гүлдана Жақсылыққызы**

Лауазымы: тәрбиеші

Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Түгіскен ауылы

«Айдана-1999» жеке балабақшасы

Кіріспе

Мектепке дейінгі жаста баланың психикалық және тұлғалық дамуының маңызды көрсеткіштерінің бірі – мінез-құлықтың қалыптасуы. Мінез-құлық баланың қоршаған ортамен өзара әрекетінің көрінісі ретінде оның әлеуметтік бейімделуін, эмоциялық тұрақтылығын және өзін-өзі реттеу деңгейін сипаттайды. Осы кезеңде мінез-құлық құрылымының қалыптасуына ықпал ететін негізгі факторлардың бірі – ойын әрекеті.

Ойын мектепке дейінгі балалық шақта жетекші іс-әрекет болып табылады. Ол баланың тек танымдық немесе эмоциялық дамуына ғана емес, мінез-құлықтық дағдыларының қалыптасуына да тікелей әсер етеді. Ойын барысында бала әлеуметтік нормаларды меңгереді, өз әрекетін реттеуге үйренеді және қоршаған ортамен қатынас тәсілдерін игереді.

Мінез-құлық ұғымының психологиялық мәні.

Мінез-құлық – жеке тұлғаның сыртқы әрекеттері мен қылықтарының жиынтығы. Ол адамның ішкі психикалық процестерімен, қажеттіліктерімен, эмоцияларымен және әлеуметтік тәжірибесімен анықталады. Мектепке дейінгі жаста мінез-құлық тұрақсыз, жағдайға тәуелді және көбінесе эмоциялық сипатта болады.

Бұл кезеңде баланың мінез-құлқы:

- импульсивтілігімен;
- эмоциялық реакциялардың айқындығымен;
- ересекке тәуелділігімен;

– өзін-өзі бақылаудың әлсіздігімен сипатталады.

Осы ерекшеліктерді ескере отырып, мінез-құлықты түзету мен қалыптастырудың тиімді жолдарын ұйымдастыру педагогтың негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Ойын әрекетінің мінез-құлық қалыптасуына ықпал ету механизмдері

1. Әлеуметтік нормаларды меңгеру

Ойын барысында бала қоғамда қабылданған мінез-құлық нормаларын табиғи түрде игереді. Бұл процесс мәжбүрлеу емес, әрекет барысында жүзеге асады. Бала:

- ережелерді сақтауға;
- кезек күтуге;
- өзгенің пікірін ескеруге;
- тәртіпке бағынуға үйренеді.

Ойын жағдайында нормалар сыртқы талап ретінде емес, әрекетті ұйымдастыру қажеттілігі ретінде қабылданады. Бұл олардың тұрақты меңгерілуін қамтамасыз етеді.

2. Өзін-өзі реттеу дағдыларының дамуы.

Мінез-құлықтың маңызды компоненті – өзін-өзі реттеу. Ойын әрекеті баланың өз мінез-құлқын саналы бақылауына мүмкіндік береді. Ойын барысында бала:

- эмоциясын басқаруға;
- импульсивті әрекеттерін тежеуге;
- ережеге сәйкес әрекет етуге үйренеді.

Бұл процесс ерік-жігер механизмдерінің дамуына ықпал етеді. Бала біртіндеп “қалаймын” мен “керек” арасындағы айырмашылықты түсіне бастайды.

3. Эмоциялық тұрақтылықтың қалыптасуы.

Ойын әрекеті баланың эмоциялық жағдайына оң әсер етеді. Ойын барысында бала түрлі сезімдерді бастан кешіреді және оларды әлеуметтік қолайлы формада білдіруге үйренеді. Бұл:

- агрессияның төмендеуіне;
- мазасыздықтың азаюына;
- эмоциялық тепе-теңдіктің қалыптасуына ықпал етеді.

Ойын эмоциялық шиеленісті төмендетудің табиғи құралы ретінде қызмет атқарады.

4. Қарым-қатынас мәдениетінің дамуы.

Ойын – балалар арасындағы өзара әрекеттің негізгі формасы. Ойын барысында бала:

- келісуге;
- өтініш білдіруге;
- дауды шешуге;
- бірлесіп әрекет етуге үйренеді.

Бұл әлеуметтік мінез-құлықтың қалыптасуына және конфликтілік жағдайлардың азаюына ықпал етеді.

5. Жағымды мінез-құлық үлгілерін бекіту.

Ойын барысында педагог жағымды мінез-құлықты қолдау арқылы баланың әлеуметтік тұрғыдан қолайлы әрекеттерін бекітеді. Мадақтау, қолдау, эмоционалдық бекіту баланың мінез-құлқына тұрақты әсер етеді.

Ойынның мінез-құлықтағы түзетуші мүмкіндіктері.

Ойын әрекеті мінез-құлықтағы келесі қиындықтарды жұмсартуға мүмкіндік береді:

- тұйықтық;
- агрессивтілік;
- мазасыздық;
- өзіне сенімсіздік;
- қарым-қатынас қиындықтары.

Ойын балаға қауіпсіз психологиялық кеңістік қалыптастырады. Мұнда бала өз эмоциясын білдіріп, мінез-құлқын реттеуге мүмкіндік алады.

Балабақшадағы педагогикалық шарттар.

Ойын әрекетінің баланың мінез-құлқына оң ықпалын қамтамасыз ету мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелік-білім беру үдерісін ғылыми негізде ұйымдастыруды талап етеді. Ойынның дамытушылық және түзетушілік әлеуеті белгілі бір педагогикалық шарттар сақталған жағдайда ғана толық жүзеге асады.

1. Психологиялық қолайлы орта құру.

Психологиялық қолайлы орта – баланың эмоционалдық саулығын, қауіпсіздігін және еркін белсенділігін қамтамасыз ететін негізгі фактор. Мұндай ортада бала өзін қорғалған, қабылданған және түсінілген тұлға ретінде сезінеді.

Психологиялық жайлы ахуалдың негізгі сипаттамалары:

- баланың жеке ерекшеліктерін құрметтеу;
- сенімді, қолдаушы қарым-қатынас орнату;
- шамадан тыс тыйым мен қысымды болдырмау;
- қателікке төзімділік таныту.

Эмоциялық қауіпсіз орта баланың мазасыздығын төмендетіп, агрессивті немесе тұйық мінез-құлық көріністерінің алдын алады. Баланың ойынға еркін енуі оның табиғи мінез-құлық реакцияларын қалыптастырады. Қорқыныш немесе жазалау басым ортада ойын өз дамытушылық функциясын жоғалтады.

2. Жүйелі ойын ұйымдастыру.

Ойын әрекеті педагогикалық үдерісте кездейсоқ немесе тек бос уақытты толтыру құралы ретінде емес, мақсатты ұйымдастырылған іс-әрекет ретінде қарастырылуы тиіс. Жүйелілік ойынның тәрбиелік ықпалын тұрақты әрі болжамды етеді.

Жүйелі ұйымдастырудың мазмұны:

- ойынның білім беру мақсаттарымен сәйкестігі;
- жас ерекшелікке сай іріктелуі;
- кезеңділігі мен бірізділігі;
- тұлғалық сапаларды дамытуға бағытталуы.

Егер ойын жүйелі түрде енгізілсе, балада мінез-құлық нормалары тұрақты бекітіледі. Ал кездейсоқ ұйымдастырылған ойын тәрбиелік нәтиже бермейді. Жүйелі ойын әрекеті баланың өзін-өзі реттеу, тәртіп сақтау, әлеуметтік әрекет дағдыларын біртіндеп қалыптастырады.

3. Жанама педагогикалық жетекшілік.

Мектепке дейінгі педагогикада ойын әрекетіне тікелей басқару емес, жанама жетекшілік қағидасы басым болуы қажет. Бұл баланың дербестігін, бастамашылдығын және табиғи белсенділігін сақтауға мүмкіндік береді.

Жанама жетекшіліктің мәні:

- ойын процесін толық бақыламау;
- баланың бастамасын қолдау;
- қажет жағдайда бағыттау;

- шиеленісті жағдайларды жұмсақ реттеу.

Тәрбиешінің шамадан тыс араласуы ойынның еркін сипатын бұзып, баланың тәуелді мінез-құлқын қалыптастыруы мүмкін. Ал педагогтың серіктестік және бағыттаушы позициясы баланың жауапкершілігін, өзіндік шешім қабылдау қабілетін дамытады.

4. Жағымды мінез-құлықты бекіту.

Ойын барысында баланың әлеуметтік тұрғыдан қолайлы әрекеттерін педагогикалық тұрғыдан қолдау тұлғалық және мінез-құлықтық дамудың маңызды шарты болып табылады.

Жағымды бекітудің формалары:

- мадақтау;
- эмоционалдық қолдау;
- жетістікті атап өту;
- үлгі ретінде көрсету.

Мадақтау баланың ішкі мотивациясын күшейтіп, жағымды мінез-құлықтың қайталану ықтималдығын арттырады. Бұл әсіресе мектепке дейінгі жаста маңызды, себебі бала әрекеттің әлеуметтік бағасына сезімтал келеді.

Жағымды мінез-құлықты жүйелі бекіту нәтижесінде балада:

- әлеуметтік нормаларды саналы сақтау;
- өз әрекетіне жауаптылық;
- өзіндік бағалаудың тұрақтануы қалыптасады.

5. Қақтығыстарды педагогикалық тұрғыдан шешу.

Ойын барысында балалар арасында пікір қайшылығы, рөл бөлісу, ойыншыққа талас сияқты шиеленісті жағдайлар табиғи түрде туындайды. Бұл жағдайлар тұлғалық даму үшін маңызды әлеуметтік тәжірибе көзі болып табылады.

Педагогикалық тұрғыдан тиімді шешу жолдары:

- жазалау тәсілдерін шектеу;
- түсіндіру және келісімге келтіру;
- эмоциялық қолдау көрсету;
- өзара сыйластыққа бағыттау.

Қақтығысты жазалау арқылы шешу баланың қорғаныш реакциясын күшейтіп,

агрессия немесе тұйықтыққа әкелуі мүмкін. Ал түсіндіру мен медиаторлық тәсілдер баланың әлеуметтік интеллектін, эмпатиясын және жауапкершілік сезімін дамытады.

Қақтығыстарды конструктивті реттеу балаға:

- өз эмоциясын басқаруға;
- келіссөз жүргізуге;
- өзгенің позициясын түсінуге;
- әлеуметтік нормаларды сақтауға үйретеді.

Қорытынды

Ойын әрекеті мектепке дейінгі жаста баланың мінез-құлқын қалыптастырудың негізгі психологиялық-педагогикалық тетігі болып табылады. Ойын барысында бала әлеуметтік нормаларды меңгереді, өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытады, эмоциялық тұрақтылыққа ие болады және қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады.

Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда ойын әрекетін баланың мінез-құлқын тәрбиелеудің жүйелі құралы ретінде ғылыми негізде ұйымдастыру қажеттілігі туындайды. Балабақша жағдайында ойын әрекетінің баланың мінез-құлқына оң ықпалын қамтамасыз ету үшін психологиялық жайлы орта құру, ойын әрекетін жүйелі ұйымдастыру, жанама педагогикалық жетекшілік ұстану, жағымды мінез-құлықты бекіту және қақтығыстарды педагогикалық тұрғыдан шешу шешуші мәнге ие. Бұл шарттар сақталған жағдайда ойын баланың мінез-құлқын қалыптастырудың тиімді құралына айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Аралбаева Р.К. Мектепке дейінгі педагогика : оқулық.
- Алматы : «Мектеп», 2012. – 256 б.
2. Құлжанова Н. Мектепке дейінгі тәрбие : педагогикалық мұра.
- Алматы : Рауан, 2010 –312 б.
3. Жұмабекова Ф.Н. Мектепке дейінгі педагогика негіздері : оқу құралы.
- Алматы : Білім, 2015. – 240 б.
4. Смағұлова А.С. Балабақшадағы ойын технологиялары : әдістемелік құрал.
- Алматы : Арман-ПВ, 2018. – 120 б.
- 5.«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту» республикалық ғылыми-әдістемелік журналы.
- Алматы, 2021–2024 жж.

8. «Балабақша әлемі» республикалық педагогикалық-әдістемелік журналы. – Алматы.
9. «Отбасы және балабақша» ғылыми-танымдық журнал. – Алматы.
10. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас теориясы және әдістемесі.
– Алматы : Білім, 2013. – 336 б.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.